

УДК 378.016:373

**РОЗВИТОК ТВОРЧИХ ЗДІБНОСТЕЙ СТУДЕНТІВ
ПІД ЧАС ВИВЧЕННЯ ІСТОРІЇ ПЕДАГОГІКИ У КОНТЕКСТІ
ПІДГОТОВКИ ДО РОБОТИ З ОБДАРОВАНИМИ ДІТЬМИ**

Олена Демченко

кандидат педагогічних наук, доцент, декан факультету
дошкільної і початкової освіти імені Валентини Волошиної
Вінницький державний педагогічний університет
імені Михайла Коцюбинського,
м. Вінниця, Україна
ORCID ID 0000-0001-5975-4470
d_elenapr@ukr.net

Тетяна Гавриленко

доктор педагогічних наук, професор,
професор кафедри дошкільної та початкової освіти
Національний університет «Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка,
м. Чернігів, Україна
ORCID ID 0000-0001-9412-5805
leonida13@ukr.net

Тетяна Коваль

кандидат педагогічних наук, доцент,
доцент кафедри мистецьких дисциплін дошкільної та початкової освіти
Вінницький державний педагогічний університет
імені Михайла Коцюбинського
м. Вінниця, Україна
ORCID ID 0000-0002-3190-1181
tanyabyzja@ukr.net

Інна Стахова

доктор філософії (PhD), старший викладач кафедри початкової освіти
Вінницький державний педагогічний університет
імені Михайла Коцюбинського
м. Вінниця, Україна
ORCID ID 0000-0002-8942-624
Kachayloinna@gmail.com

Анотація. Статтю присвячено підготовці майбутніх педагогів до розвитку обдарованості дітей. Проаналізовано вимоги до особистості вчителя, завдяки сформованості яких він зможе виявляти потенційно обдарованих учнів і забезпечувати сприятливі умови для їх розвитку. Обдаровані діти є креативними, оригінальними особистостями, з нестандартним

мисленням та схильними до дослідництва. Створити індивідуальну траєкторію для їхнього особистісного зростання зможе творчий, критично мислячий та інноваційний педагог.

Розкрито особливості підготовки здобувачів вищої освіти до роботи з обдарованими дітьми, одним із завдань якої є розвиток у студентів творчих здібностей. Показано значення педагогічних дисциплін в употужненні творчого потенціалу майбутніх педагогів. Представлено методичні особливості та досвід розвитку творчих здібностей, креативного мислення студентів під час вивчення історії педагогіки. Презентовано послідовність використання й аналізу під час лекційних занять слайдів «загадок / підказок» з метою розвитку в студентів дивергентного мислення, педагогічної уяви, спостережливості та інтуїції.

Ключові слова: обдарованість; обдаровані діти; творчі здібності; підготовка до роботи з обдарованими дітьми; слайди «загадки / підказки».

Постановка проблеми в загальному вигляді. Реалізація ідеї дитиноцентризму в сучасній освіті потребує перегляду всіх її характеристик (мети, завдань, змісту, форм, методів тощо), їх коригування з урахуванням індивідуальних особливостей і можливостей різних категорій дітей. Це зумовлює необхідність відмови від традиційного підходу, який домінував у радянській педагогіці та практиці, щодо орієнтованості освітнього процесу на особистість, розвиток якої відповідає умовній віковій нормі. Все активніше обстоюється ідея, що кожна дитина є не просто унікальною, а потенційно талановитою / обдарованою у тій чи іншій сфері. Завдання педагогів полягає у тому, щоб виявити задатки і здібності, створити умови, організувати різнобічну діяльність для їх розгортання. Саме такий підхід задекларовано у Концепції НУШ, згідно якої «кожна дитина – неповторна, наділена від природи унікальними здібностями, талантами та можливостями» (Нова українська школа, 2016). Місією Нової української школи визначено забезпечення «допомоги в розкритті та розвитку здібностей, талантів і можливостей кожної дитини на основі партнерства між учителем, учнем і батьками» (Нова українська школа, 2016, с. 14).

У зв'язку з цим, починаючи із закладів дошкільної освіти, необхідно налагоджувати систему роботи з виявлення потенційно обдарованих дітей, яка передбачає ранню і різнобічну діагностику задатків, здібностей, інтересів, особливих освітніх потреб. Далі для самореалізації кожної особистості доцільно створювати сприятливі творчо-розвивальні умови, шукати додаткові педагогічні ресурси, розробляти спеціальні програми, впроваджувати інноваційні педагогічні технології та ефективні методи.

Розв'язати такі складні завдання зможуть педагоги, які володіють спеціальною компетентністю, відповідними знаннями, навичками, професійними якостями і досвідом. Це, у свою чергу, зумовлює необхідність підготовки студентів у педагогічних закладах вищої освіти до навчання,

виховання і розвитку дітей з проявами різних видів обдарованості.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема високих здібностей і обдарованості є однією з актуальних у психолого-педагогічному дискурсі різних країн світу. В останні десятиріччя у зарубіжній професійній педагогіці активно розробляється напрям, спрямований на підготовку педагогів обдарованих дітей (З. Аккарія, Л. Крофт, М. Халіл та ін.).

Важливого значення формуванню готовності до розвитку талантів і обдарувань дітей надається в освітній політиці та науковому полі різних країн Європейського Союзу: Болгарії (Д. Тодоріна), Ірландії (К. О'рейлі); Латвії (Р. Бебре, М. Віднере, І. Жогла, Т. Коке, С. Тубеле), Німеччини (В. Ван Гервен, Д. Ротт, К. Фішер), Польщі (І. Борзим, Б. Дирда, Й. Цешликівська, В. Лімонт), Румунії (Г. Келемен, А. Роман) тощо. Вчені продовжують активні розробки самих феноменів «талант» і «обдарованість», шукають нові підходи до освіти талановитих і обдарованих учнів. У 2006 році для неформальної зустрічі міністрів освіти, яка відбулася під головуванням Австрії в Раді ЄС, було проведено комплексне дослідження щодо вивчення основних заходів, запроваджених у європейських шкільних системах для виховання обдарованої та талановитої молоді. Серед його завдань було також з'ясування рівня підготовки педагогів до роботи з такою категорією учнів, накреслення напрямів її вдосконалення (Specific Educational Measures, 2006).

Одним з наукових напрямів, що розробляється у педагогіці вищої школи з підготовки майбутніх фахівців до розвитку обдарованості дітей, є визначення домінантних професійних якостей педагога, які забезпечать його успішну діяльність з пошуку потенційно обдарованих дітей, їх навчання і виховання, психолого-педагогічний супровід. Зокрема, дослідники З. Аккарія (Z. Accariya) і М. Халіл (M. Khalil) шукали відповідь на питання про те, які якості характеризують «хорошого педагога обдарованих дітей». Учені наголосили, що він має поєднувати викладацьку майстерність, професійні здібності, які сформовані на якісно високому рівні, із здатністю налагоджувати гуманні партнерські стосунки з кожною дитиною (Khalil & Accariya, 2016).

Науковці обстоюють необхідність спеціальної підготовки педагогів до роботи з такою категорією дітей і підлітків, пропонують різні форми та методи. За результатами опитування вчителів з метою оцінки рівнів їхньої предметної та методичної компетентності в роботі з особливо здібними й обдарованими учнями Б. Дирда (B. Dyrda) виявила певні недоліки. Для їх подолання дослідниця пропонує здійснювати спеціальну підготовку майбутніх педагогів до такого напрямку професійної діяльності ще на етапі бакалавріату, а після закінчення

закладу вищої освіти – під час підвищення кваліфікації вчителів (Dyrda, 2013).

В українській педагогіці вищої школи в останні роки започатковано наукові розвідки, спрямовані на розробку специфіки підготовки фахівців психолого-педагогічного профілю до роботи з обдарованими дітьми різних вікових груп (О. Бажанюк, В. Демченко, І. Джус, Н. Довгань, Л. Корецька, Д. Корольов, Л. Радзіховська, Р. Семенова, Г. Тригубець, В. Ушмарова, Н. Федоров, Ю. Шевченко, М. Шемуда, О. Чернишов та ін.). Дослідники аргументують, що для виявлення талановитих і обдарованих дітей у педагогів має бути сформована спеціальна компетентність, основою якої є відповідні знання, розвинені навички, досвід тощо. За переконанням М. Шемуди, така компетентність «є важливим фактором у використанні спеціальних методів навчання», виробленню якої сприятиме спеціальна підготовка і досвід (Шемуда, 2009).

Метою і водночас результатом підготовки є стан готовності до роботи з обдарованими учнями, яку В. Демченко пояснює як «складне якісне утворення комплексу властивостей учителя, в основі якого міститься особисте його обдарування у будь-якій галузі, спеціальні знання, вміння та навички, внутрішні мотивації та певні риси характеру, що дозволяють на оптимальному та достатньому рівнях здійснювати пошук, розвиток та реалізацію творчих обдарувань школярів» (Демченко, 2014). Дослідник відзначає як окремий компонент креативний (варіативність, оригінальність).

Орієнтирами для становлення відповідного напряму професійно-педагогічної освіти в Україні є результати порівняльних досліджень щодо тенденцій підготовки педагогів до роботи з обдарованими дітьми у високорозвинених країнах світу: Австралії (С. Кириченко), Англії та Шотландії (А. Соколова), Об'єднаних Арабських Еміратах (О. Ковальова), Польщі (І. Адабек), Швеції (Н. Карпенко), США (Н. Мельник) тощо. Так, аналізуючи досвід освіти обдарованих учнів в ОАЕ, О. Ковальова (Ковальова, 2020) робить висновок, що педагоги, які працюють з такою категорією дітей, повинні оволодіти новими навчальними моделями викладання. Також учителі мають бути готовими до розробки і впровадження у закладах освіти спеціальних програм, коригування методик навчання, створення розвивальних умов, моделювання освітнього середовища тощо.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Метою статті є розкрити значення креативності педагога для успішної організації роботи з розвитку обдарованості дітей, показати можливості та досвід розвитку творчих здібностей студентів під час вивчення історії педагогіки.

Методика дослідження. Вивчення, аналіз і узагальнення науково-методичної літератури; аналіз творчих робіт студентів; первинна статистична обробка емпіричних даних; узагальнення педагогічного досвіду.

Теоретичні основи дослідження. На сьогодні сформовано, постійно змінюється і доповнюється перелік вимог до особистості та професіоналізму педагогів обдарованих дітей, серед яких: мотиваційна готовність і налаштованість здійснювати професійну допомогу дитині з проявами обдарованості у творчій самореалізації, системі психолого-педагогічні знання у сфері обдарованості, висока методична майстерність, абнотивність, рефлексивність, емпатія, креативне мислення тощо.

Талановиті й обдаровані діти є оригінальними, креативними й допитливими особистостями, схильними до дослідництва і постійного пошуку, відкритими до змін. Відповідно до цього, педагоги, які працюють з такими особистостями, самі мають бути пасіонарними й харизматичними людьми, творчими й інноваційними фахівцями, здатними розв'язувати нестандартні професійні завдання, схильними до креативного самовдосконалення. У діяльності таких учителів має яскраво прослідковуватися індивідуальний стиль, варіативність і гнучкість у розв'язанні завдань, уникнення шаблонів тощо.

Висловлюється ідея, що вихователь / учитель обдарованих дітей сам має бути обдарованою особистістю. Дослідники виділяють педагогічну обдарованість як окремий вид (О. Антонова, О. Музика та ін.). Зокрема, О. Музика пояснює педагогічну обдарованість з позицій суб'єктно-ціннісного аналізу, стверджуючи, що «вчитель як носій педагогічної обдарованості характеризується такими ознаками: вищим рівнем розвитку педагогічних здібностей і найвищими професійними досягненнями; ціннісним ставленням до власних здібностей як основи самоідентичності; творчою спрямованістю; спрямованістю на особистісний саморозвиток; суб'єктно-ціннісною регуляцією саморозвитку» (Музика, 2017). Як бачимо, науковець у структурі такого феномену серед інших якостей виділяє високий рівень розвитку педагогічних здібностей, однією з яких є творчість, а також наголошує на творчій спрямованості діяльності педагога.

За переконанням Л. Крофта (L. Croft), у самого педагога, який ставить за мету розвивати здібності дітей, такі здібності мають бути сформовані на високому рівні (Croft, 2003). У зв'язку з цим, важливою є думка І. Джус, яка наголошує на запиті «сучасного суспільства у розвитку творчих здібностей дітей». Учена відзначає високий рівень суб'єктності обдарованої особистості, яка «сама собі допоможе» за умови, «якщо вчитель підтримає її творчість». Це

зумовлює потребу в педагогічній орієнтації на створення умов для творчої діяльності вихованців (Джус, 2014).

Відповідно постає об'єктивна необхідність формування творчого потенціалу вчителя, який працює з особливо здібними й обдарованими учнями. Поділяємо думку І. Джус, що саме творчий та інноваційний учитель зможе внести зміни у традиційний механізм підготовки й проведення уроку, зробити навчальний процес цікавим, різнобічним і результативним. Дослідниця визначила критерії творчої педагогічної діяльності вчителя, серед яких «розроблення інноваційних підходів до навчально-виховного процесу, модернізація змісту, форм, методів і засобів навчання й виховання з метою розвитку здібностей та обдарувань учнів; здійснення систематичного самоаналізу своєї роботи та професійної діяльності інших учителів з метою творчого узагальнення власного досвіду і своїх колег; вияв гнучкості під час вибору оптимальних методів і форм роботи з обдарованими учнями тощо» (Джус, 2014, с. 17).

Талановиті й обдаровані учні вважаються особистостями з особливими освітніми потребами, для задоволення яких потрібно створити в закладі освіти додаткові творчо-розвивальні умови. Відповідно до цього, вважаємо, що професійно-педагогічна робота у закладі освіти з такими дітьми є *інноваційною, творчою діяльністю*, яка спрямована на створення культурно-освітнього простору. Він є педагогічним конструктом, результатом професійного моделювання і проєктування, у його межах створюються умови для розвитку загальних і спеціальних здібностей учнів, реалізації їхнього творчого потенціалу. Ознакою такого простору є організація гуманістично орієнтованої взаємодії вихователя / вчителя з обдарованою особистістю та іншими його суб'єктами. У ході багатовекторної комунікації відбувається стимулювання активності обдарованої дитини у різних видах діяльності з метою досягнення нею успіху, самоствердження в колективі однолітків.

Робота з розвитку творчих здібностей майбутніх педагогів як важливої професійної якості загалом та необхідної для о створення культурно-освітнього простору для розвитку обдарованості дітей, зокрема, має наскрізно здійснюватися під час загальнопедагогічної підготовки у ЗВО. Це цілком корелюється з її метою, яка, на думку Н. Калити, передбачає формування «вчителя-професіонала, здатного до самонавчання, самовдосконалення й саморозвитку упродовж життя, який є творчою особистістю, дослідником-пошукувачем, що аналізує, апробує найраціональніші шляхи, умови, методи, засоби, форми високоефективного вирішення конкретних завдань виховання,

освіти і навчання, має повагу до особистості учня, розуміє його потреби» (Калита, 2015; с.267).

Результати дослідження. У Вінницькому державному педагогічному університеті імені Михайла Коцюбинського, Національного університеті «Чернігівський колегіум» імені Т.Г. Шевченка протягом декількох років системно проводиться підготовка здобувачів вищої освіти до роботи з обдарованими дітьми у межах реалізації освітніх програм спеціальностей 012 Дошкільна освіта, 013 Початкова освіта. Покажемо досвід такої роботи у контексті вивчення обов'язкових психолого-педагогічних дисциплін на прикладі історії педагогіки, яка здійснюється в декількох напрямках.

По-перше, у зміст більшості тем з історії педагогіки введено окремі питання, в яких висвітлюються різні аспекти теорії обдарованості. Під час лекцій і у процесі підготовки до практичних занять здобувачі вищої освіти знайомляться з поглядами філософів і видатних педагогів різних часів на здібності, обдарованість і талант; вивчають досвід роботи з пошуку й розвитку обдарованості у різних педагогічних системах тощо.

Так, ідея про індивідуальні відмінності між людьми, причини наявності в одних і відсутності в інших здібностей до певного виду діяльності, погляди на геніальність, талант та детермінанти досягнення успіху зародилися у далекому минулому. Під час вивчення теми *«Виховання, освіта і зародження педагогічної думки в античному суспільстві»* у контексті аналізу концепцій видатних мислителів цього періоду (Аристотеля, Квінтіліана, Конфуція, Платона, Сократа, Цицерона, Полібія та ін.) серед інших питань також акцентується увага на розкритті поглядів про природу і сутність геніальності. Студенти дізнаються, що в період античності використовувалися слова «геній» (від латинського – *genius* – дух) і «талант» (від грецького – *talanton* – вага), сам термін «обдарованість» був введений у науковий обіг на багато пізніше.

У контексті ознайомлення студентів з педагогічною системою Я. Коменського звертається увага на його ідею про наявність у дітей різних здібностей. Педагог запропонував диференціацію дітей, взявши за критерії «здібності, гостроту розуму, темперамент». Серед 6-и груп автор виділив 3-и, до яких віднесено дітей з високим рівнем здібностей, їх ми можемо назвати «обдарованими». Я. Коменський стверджував, що є категорії дітей з «гострими здібностями», «гнучкі і податливі», які «прагнуть до знань заради знань» (Коменський, 1982). Важливо відзначити, що педагог також дав загальні рекомендації щодо навчання, мотивації дітей. Сучасні вчені неоднозначно оцінюють типологію Я. Коменського, проте сама постановка питання про

необхідність урахування індивідуальності дітей та здійснення диференційованого підходу є прогресивною.

Розширенню обізнаності студентів у сфері обдарованості сприяє вивчення педагогічної діяльності і поглядів В. Сухомлинського, який важливого значення надавав роботі із здібними і талановитими учнями. У його працях системно представлено думки про здібності, задатки, обдарування і творчість дітей. На гуманістичних засадах педагог висловив ідею про потенційну обдарованість кожної особистості та необхідність виявлення її проявів у ранні роки. Він відзначав, що «немає такої людини, в якій, образно висловлюючись, не було б закладено самою природою сім'я могутнього паростка індивідуальних нахилів, здібностей. Цей паросток наполегливо пробивається вже в перші роки отроцтва і завдання школи – побачити в кожному вихованцеві «живинку», корінь, що живить його духовні сили» (Сухомлинський, 1976, т. 1, с. 324).

Водночас В. Сухомлинський наголошував на недостатній увазі до роботи з розвитку талантів і обдарувань. На його думку, «нажаль у тисячах людей поки що гинуть задатки, дані їм природою; тисячі людей могли б стати видатними вченими, поетами, композиторами, якби їхнє дитинство проходило в умовах, що сприяють народженню таланту» (Сухомлинський, 1976, т. 3, с. 601). Тому на засадах середовищного підходу В. Сухомлинський обґрунтовував необхідність створення сприятливих умов для розгортання потенціалів обдарованої дитини.

Не втрачають актуальності думки В. Сухомлинського щодо використання різних форм і методів педагогічної роботи з розвитку здібностей і обдарованості дітей на уроках і в позакласний час; його поради і досвід з організації різнобічної творчої діяльності, дослідництва, гурткової роботи тощо. Педагог неодноразово наголошував на важливості створення можливостей для розкриття індивідуальності кожної особистості, творчої самореалізації. Зокрема, він відзначав, що саме у шкільні роки «в діяльності виявляють себе й розвиваються ті індивідуальні здібності, нахили, обдарування, які згодом ... визначають неповторну людську індивідуальність...» (Сухомлинський, 1976, т. 1, с. 284).

По-друге, під час організації самостійної роботи та проведення аудиторних занять упроваджуються інноваційні технології, використовуються проблемні методи та творчо орієнтовані завдання. Система завдань, яка використовується під час викладання навчальної дисципліни протягом декількох років, узагальнена і представлена в навчальному посібнику «Практикум з історії педагогіки» (Демченко, 2012). До кожної теми даються проблемні питання для самоконтролю, аналізу та осмислення, пропонуються завдання для вивчення документів, праць видатних учених і просвітників тощо.

Деякі з них мають на меті поглиблення знань студентів з теорії обдарованості. На основі аналізу ідей класиків педагогіки студенти розширюють свою обізнаність з таких питань: індивідуальні відмінності, здібності, таланти; умови і чинники розвитку обдарованості в закладах освіти, сім'ї; роль педагога в особистісному зростанні та творчій самореалізації талановитих учнів тощо. Наведемо приклади завдань:

– *На основі аналізу оповідань українських письменників і просвітників XIX століття покажіть роль учителя у розвитку здібностей і обдарованості дітей.*

– *Проаналізуйте погляди О. Духновича про педагогічне покликання, «особливі якості», якими повинні бути наділені вчителі. Доведіть чи спростуйте думку, що мова йде про педагогічну обдарованість.*

– *Напишіть есе про важливість раннього і всебічного виявлення індивідуальних здібностей і обдарувань дітей, взявши за основу думку К. Ушинського «якщо педагогіка хоче виховувати людину в усіх відношеннях, то вона попередньо повинна пізнати її також у всіх відношеннях».*

– *На основі аналізу праць В. Сухомлинського розробіть поради для учителів щодо створення ситуації успіху для особистісного зростання високо здібних і обдарованих дітей.*

Під час вивчення історії педагогіки студенти переконуються, що більшість видатних персоналій минулого самі були інтелектуально обдарованими людьми, талановитими вченими, творчими особистостями. Цьому сприяє вивчення біографій, знайомство з життєвим успіхом, аналіз наукових праць, літературних творів видатних педагогів і просвітників. Наведемо приклади завдань:

– *Доведіть чи спростуйте думку, що Г. Сковорода був різнобічною та обдарованою людиною. Визначте вид обдарованості видатного філософа. Які його особистісні якості / досягнення є цьому підтвердженням?*

– *Знайдіть приклади з життя та діяльності М. Пирогова, покажіть його унікальність та обдарованість.*

З метою розвитку креативного мислення, педагогічної уяви, інтуїції, кмітливості, вміння проводити аналогії та асоціювати, здатності продукувати і доводити ідеї проводиться проблемна лекція з використанням евристичної бесіди в поєднанні зі слайдами «загадками / підказками». Перед студентами ставиться проблема, пропонується висловити припущення, про якого педагога буде далі йти мова на лекції. На перших слайдах відеопрезентації подається оригінальна, маловідома чи нова інформація, яка безпосередньо пов'язана з темою лекції / педагогічною концепцією класика педагогічної думки, вивченню ідей якого вона буде присвячена (факти із життя, цитати, вірші, репродукції

картин, схеми, колажі тощо). Це дозволяє у цікавій формі представити проблемне питання, мотивувати і стимулювати студентів до роздумів, активізувати їхню участь у наступному обговоренні.

Пропонуємо алгоритм проведення вступної частини лекції-візуалізації з використанням слайдів «загадок / підказок»:

- «постановка проблеми у формі евристичного запитання, провокації, ребуса;
- представлення слайдів «загадок / підказок»;
- висловлення студентами припущень, їх доведення / спростування у ході дискусії / філософської вправи / мозкового штурму;
- підведення підсумків обговорення проблеми та представлення слайду «відгадки»;
- оголошення теми, плану, ключових понять лекції» (Демченко, Лазаренко & Любчак, 2021).

Наприклад, під час вивчення теми «Сучасні системи освіти й тенденції розвитку педагогічної науки в розвинених країнах світу» на перших слайдах презентації (рис. 1) демонструється фото 1958 року двох юнаків (Стівена Лапекаса (США, Чикаго) та Олексія Куцка (СРСР, Москва), які взяті в мережі Інтернет.

Рис. 1. Фото Стівена Лапекаса (США, Чикаго) та Олексія Куцка (СРСР, Москва)

Завдання: Протягом 5 хв. уважно розглянути й проаналізувати фото, створити «вербальні портрети» хлопців, висловити припущення про їхній вік і приблизний рік зробленого фото, країну проживання, сім'ю, характер, захоплення, успішність тощо.

Аналіз відповідей студентів показав, що вони, актуалізуючи свій життєвий досвід, проявляючи інтуїцію та уважність, роблять різні припущення і дають наступні відповіді на запитання:

– «Хто зображений на фото?»: різні юнаки (52,3%); родичі, батько і син, брати (35,2%); одна і та ж людина, але в різному віці (12,5%).

– «Скільки років хлопцям?»: юнак на фото зліва (Стівен) молодший, йому приблизно 18-20 років, а юнак на фото справа (Олексій) старший, йому 25 років і більше (72,4%); хлопці є ровесниками (19,3%); юнак на фото зліва старший (8,3%).

– «Коли зроблене фото?»: у різні часи (Степана – у 70-80-і роки, Стівена – 90-ті роки і пізніше) – 86,2 %; в один час (70-80-і роки) – 13,8%.

– «З якої країни?»: обидва проживають у СРСР чи в Україні (91,7%); Стівен може бути іноземцем (США, чи одну з країн Європи), Степан – СРСР чи з України (8,3%).

Як бачимо, відповіді студентів різняться, лише окремі висловлюють думку, яка далі буде підтверджена як правильна. Проте всі вони (100%) вважають, що хлопці мають різний характер і вподобання. Наведемо приклади відповідей студентів:

– «Микита (ліворуч) 20 років. Фото зроблено у 1995 р., Україна. Хлопець цікавий співрозмовник, любить привертати увагу інших, холеричний тип темпераменту, захоплюється музикою, має успіхи у вокальному виконанні пісень.

Василь (праворуч) 25 років. Фото зроблено раніше, у 1985р., Україна. Юнак серйозний, впливовий, або лише вдає, сангвінік, захоплюється механікою, має успіхи у інженерії».

– «З фото видно, що перший хлопець, Сашко, холерик, гуморист, який має багато друзів та користується популярністю у дівчат. Він студент, який не знає бід і радується життю, «халтурно» відноситься до навчання, обравши розваги як стиль життя.

Другий, Тарас, протилежний першому, сангвінік. З фото робимо висновок, що він відповідальний хлопець, старанний до всього за що візьметься. Можливо попри те що він навчається має, ще роботу. В нього можуть бути також певні життєві проблеми, тому виглядає набагато старше за Сашка. Думаю, що вони приблизно однакового віку (20-25 років).

Обидва хлопці проживають в СРСР».

Деякі студенти оформили свої роботи у таблиці (таблиця 1).

Таблиця 1.

Творча робота студентки Катерини І.

Хлопець 1	Характеристики	Хлопець 2
20-21 років	Вік	25-26 років
Богдан	Ім'я	Богдан
СРСР	Країна	СРСР
Спортсмен, любить футбол	Захоплення	Немає особливих інтересів, можливо читає книги, любить рибалку

Неодружений, користується популярністю у дівчат	Сімейний стан	Одружений, має дружину і двох дітей
1988 році	Фото зроблене у	1973 році
Навчається у технічному коледжі, мріє стати машиністом	Освіта	Роботяга, працює будівельником
Холерик (цілеспрямований, веселун, компанійський, має перспективи)	Темперамент	Сангвінік (зосереджений, серйозний)

Далі проводиться бесіда, під час якої студенти ставлять запитання викладачеві щодо правильності своїх припущень, відповіді на які є короткими й однозначними: «так, ні». Наприклад, здобувачі запитують: «Чи є хлопці родичами? З якої країни?» тощо.

Потім викладач дає достовірну інформацію про експеримент, учасниками якого були хлопці протягом місяця у 1958 році. Його метою стало порівняння систем освіти в США і СРСР шляхом спостереження за життям і навчанням цих школярів. Після цього демонструються фотографії, які зроблені під час експерименту (рис.2, рис.3). Вони є наступними слайдами-«підказками», на яких зображені хлопці в різних видах діяльності і вони. Студентам пропонується уважно переглянути їх, проаналізувати і дати відповідь на запитання: «Хто переміг у експерименті та система освіти якої країни (США чи СРСР) була більш якісною у 60-х роках минулого століття, яка в XXI столітті».

Рис. 2. Фото Олексія Куцька (СРСР, Москва)

Рис. 3. Фото Стівена Ланекаса (США, Чикаго)

Переглянувши фото, актуалізувавши власний досвід, студенти відповіли наступним чином: переміг Олексій, тобто як краща була оцінена система освіти СРСР (52,3%); переміг Стівен (47,6%). Здобувачі вищої освіти аргументують свої припущення. Як бачимо, думки розподілилися приблизно порівну. Викладач коментує та узагальнює відповіді студентів, повідомляє результати експерименту, оголошує тему та план лекції.

Також студентам дається два завдання для самостійної роботи:

1) Знайти в Інтернеті інформацію про те, як склалася доля Олексія і Стівена, чи стали вони успішними тощо.

2) Написати рефлексивні нотатки, в яких оцінити наскільки цікавим і доцільним було завдання, чия думка сподобалася найбільше, чи здивований результатами експерименту, задоволений своєю участю у виконанні завдання тощо.

Підсумовуючи виконання завдання, бачимо, що не виявлено жодного студента, припущення якого хоча б на 50% було близьким до достовірної інформації. Однак таке завдання зацікавило та стимулювало діяльність більшості здобувачів вищої освіти на лекційному занятті, яке проходило в умовах дистанційного навчання в онлайн-форматі. Підтвердженням цьому є наступні дані: безпосередньо на занятті брали активну участь в обговоренні 19,3%, писали в чаті 52,3% студентів; після завершення підготували рефлексивні нотатки 47,6%, знайшли в Інтернеті інформацію про те, як склалася доля Олексія і Стівена 12,5% студентів.

Висновки з дослідження і перспективи подальших розвідок у цьому напрямі. Обдаровані діти в останні роки визнаються особистостями з особливими освітніми потребами. Для більшості з них характерним є прагнення до творчої діяльності та самореалізації. Індивідуальну освітню траєкторію, сприятливу для розвитку творчих здібностей і обдарованості дітей, успішно зможуть створити вчителі, які самі є новаторами та дослідниками, належно підготовленими до розв'язання нестандартних завдань. Творче становлення студентів має відбуватися у двох взаємопов'язаних напрямках: як суб'єктів професійного самовдосконалення і як організаторів створення креативного простору школи. Такі завдання успішно вирішуються в контексті загальнопедагогічної підготовки під час викладання психолого-педагогічних дисциплін, зокрема історії педагогіки. На лекційних і практичних заняттях з цієї навчальної дисципліни поглиблюються і розширюються знання студентів про здібності, обдарування, які представлені в концепціях відомих педагогів і просвітників. Розвитку творчого мислення, кмітливості, педагогічної інтуїції

педагогів сприяє використанню творчо орієнтованих завдань, проведення проблемних лекцій, використанню евристичних методів.

Перспективним напрямом для наступних досліджень вважаємо обґрунтування значення вибіркового дисциплін у процесі підготовки майбутніх педагогів до роботи обдарованими дітьми загалом, розвитку в студентів творчих здібностей зокрема.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Демченко, В. В. (2014). Психолого-педагогічні особливості підготовки педагогічних кадрів до роботи з обдарованими дітьми. *Освіта та розвиток обдарованої особистості*, 9-10 (28-29), 64–67. URL: <http://otr.ioid.gov.ua/images/pdf/2014/9-10/15.pdf>.
2. Демченко, О. П., Лазаренко, Н. І., Любчак, Л. В. (2021). Інформаційно-комунікаційні технології у підготовці майбутніх педагогів до роботи з обдарованими дітьми. *Інформаційні технології і засоби навчання*, Том 86 (6), 123–143. URL: <https://journal.iitta.gov.ua/index.php/itlt/article/view/4570/1947>.
3. Демченко, О. П. (2012). Практикум з історії педагогіки : навчально-методичний посібник для викладачів історії педагогіки, на допомогу студентам педагогічних ВНЗ під час самостійного вивчення теоретичних основ, підготовки до семінарських і практичних занять. Київ : Видавничий дім «Слово». 432 с.
4. Джус, І. (2014). Особливості підготовки вчителів до роботи з обдарованими учнями. *Освіта та розвиток обдарованої особистості*, 3 (22), 14–18.
5. Калита, Н. (2015). Підготовка вчителя початкової школи в контексті сучасних освітніх парадигм. *Актуальні питання гуманітарних наук. Педагогіка*, 14, 265–269. URL: https://dspu.edu.ua/sites/youngsc/AQGS/2015_14/265.
6. Ковальова, О. А. (2020). Аналіз досвіду Об'єднаних Арабських Еміратів з освіти обдарованих учнів. *Освіта та розвиток обдарованої особистості*, 1 (76), 88–94. DOI: [https://doi.org/10.32405/2309-3935-2020-1\(76\)-88-94](https://doi.org/10.32405/2309-3935-2020-1(76)-88-94)
7. Коменский, Я. А. (1982). Материнская школа. *Избранные педагогические сочинения*. Т. 1. Москва.
8. Музика, О. Л. (2017). Особистісно-ціннісна взаємодія як чинник розвитку педагогічної обдарованості. *Актуальні проблеми психології. Психологія обдарованості*, 13 (6), 101–110. URL: <http://appspsychology.org.ua/data/jrn/v6/i13/3.pdf>
9. Нова українська школа: концептуальні засади реформування середньої школи (2016). URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/novaukrainska-shkola-compressed.pdf>.
10. Сухомлинський, В. О. (1976). Духовний світ школяра. *Вибрані твори в 5-ти томах*. Т.1. Київ : Видавництво «Радянська школа», с. 209–402.
11. Сухомлинський, В. О. (1976). Листи до сина. *Вибрані твори в 5-ти томах*. Т.3. Київ: Видавництво «Радянська школа», с. 585–657.
12. Шемуда, М. Г. (2009). Професійна підготовка вчителя до роботи з обдарованими дітьми. URL: <https://sportpedagogy.org.ua/html/journal/2009-04/09smnwgp.pdf>.
13. Croft, L. J. (2003). Teachers of the gifted: Gifted teachers. *Handbook of gifted education*. Eds. N. Colangelo, G.A. Davis. 3rd ed. Boston-New York-San Francisco.
14. Dyrda, B. (2013). Kompetencje nauczyciela w pracy z uczniami zdolnymi : wybrane wyniki badań empirycznych nad edukacyjnym wspieraniem rozwoju uczniów zdolnych. *Chowann*. . Vol. 2, 245–263.
15. Khalil, M., Accariya, Z. (2016) Identifying “Good” Teachers for Gifted Students. *Creative Education*, 7, 407–418. URL: <http://www.scirp.org/journal/ce> .

О. ДЕМЧЕНКО, Т. ГАВРИЛЕНКО, Т. КОВАЛЬ, І. СТАХОВА
Розвиток творчих здібностей студентів під час вивчення історії педагогіки у контексті
підготовки до роботи з обдарованими дітьми

16. Specific Educational Measures to Promote all Forms of Giftedness at School in Europe
Working: Document June 2006. URL: file:///C:/Users/User/Downloads/EC3212332ENN.en.pdf.

DEVELOPMENT OF CREATIVE ABILITIES OF STUDENTS WHILE STUDYING THE HISTORY OF PEDAGOGY IN THE CONTEXT OF PREPARATION FOR WORK WITH GIFTED CHILDREN

Olena Demchenko

Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor, Dean of the Valentina
Voloshina Faculty of Preschool and Primary School Education
Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University
Vinnytsia, Ukraine
ORCID ID 0000-0001-5975-4470
d_olena_pr@ukr.net

Tetiana Havrylenko

Doctor of Pedagogical Science, Professor,
Professor at the Department of Preschool and Primary school
T.H.Shevchenko National University «Chernihiv Colegium»,
Chernihiv, Ukraine
ORCID ID 0000-0001-9412-5805
leonida13@ukr.net

Tetiana Koval

Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor
Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University
Vinnytsia, Ukraine
ORCID ID 0000-0002-3190-1181
tanyabyzja@ukr.net

Inna Stakhova

Doctor of Philosophy (PhD), Senior Lecturer
Vinnytsia Mykhailo Kotsiubynskyi State Pedagogical University
Vinnytsia, Ukraine
ORCID ID 0000-0002-8942-6248
kachayloinna@gmail.com

Abstract. The article is devoted to the preparation of future teachers for the development of children's talents. The requirements to the teacher are analysed, due to the formation of which he can identify potentially gifted children and provide favourable conditions for their development. Gifted children are creative, original individuals, with unconventional thinking and inclined to research. A creative, critical and innovative teacher will be able to create an individual trajectory for their personal growth.

The peculiarities of preparing higher education seekers to work with gifted children, one of the tasks of which is to develop their creative abilities, are revealed. The importance of pedagogical

disciplines in strengthening the creative potential of future teachers is shown. Methodical features and experience of students' creativity development during the study of the history of pedagogy are presented. The sequence of using and analysing "slides of riddles / hints" as a technique for the development of divergent thinking, pedagogical imagination, observation and intuition of students is presented. The authors concluded that gifted children in recent years are recognized as individuals with special educational needs. Most of them are characterized by the desire for creative activity and self-realization. Teachers who are themselves innovators and researchers, properly prepared to solve non-standard tasks, will be able to successfully create an individual educational trajectory favourable for the development of children's creative abilities and talents. Creative development of students, in the authors' opinion, should take place in two interrelated areas: as subjects of professional self-improvement and as organizers of the creation of a creative space of the school. Such tasks are successfully solved in the context of general pedagogical training in the teaching of psychological and pedagogical disciplines, in particular the history of pedagogy. In lectures and practical classes in this course deepen and expand students' knowledge of abilities, talents, which are presented in the concepts of famous teachers and educators. The development of creative thinking, intelligence, pedagogical intuition of teachers is facilitated by the use of creatively oriented tasks, problem-solving lectures, the use of heuristic methods.

Key words: giftedness; gifted children; creativity; preparation for work with gifted children; slides "riddles / hints".

REFERENCES

1. Demchenko, V. V. (2014). Psykholoho-pedahohichni osoblyvosti pidhotovky pedahohichnykh kadriv do roboty z obdarovanyimi ditmy [Psychological and pedagogical features of training teachers to work with gifted children]. *Osvita ta rozvytok obdarovanoi osobystosti*, 9-10 (28-29), 64–67. URL: <http://otr.ioid.gov.ua/images/pdf/2014/9-10/15.pdf>. [in Ukrainian].
2. Demchenko, O. P., Lazarenko, N. I., & Liubchak, L. V. (2021). Informatsiino-komunikatsiini tekhnolohii u pidhotovtsi maibutnykh pedahohiv do roboty z obdarovanyimi ditmy [Information and communication technologies in preparing future teachers to work with gifted children]. *Informatsiini tekhnolohii i zasoby navchannia*, 86 (6), 123–143. URL: <https://journal.iitta.gov.ua/index.php/itlt/article/view/4570/1947>. [in Ukrainian].
3. Demchenko, O. P. (2012). Praktykum z istorii pedahohiky [Workshop on the history of pedagogy]. Navchalno-metodychnyi posibnyk dlia vykladachiv istorii pedahohiky, na dopomohu studentam pedahohichnykh VNZ pid chas samostiinoho vyvchennia teoretychnykh osnov, pidhotovky do seminariv i praktychnykh zaniat. Kyiv : Vydavnychiy dim «Slovo». [in Ukrainian].
4. Dzhus, I. (2014). Osoblyvosti pidhotovky vchyteliv do roboty z obdarovanyimi uchniamy [Features of teacher training to work with gifted students]. *Osvita ta rozvytok obdarovanoi osobystosti*, 3 (22), 14–18. [in Ukrainian].
5. Kalyta, N. (2015). Pidhotovka vchytelia pochatkovoї shkoly v konteksti suchasnykh osvitynykh paradyhm. Aktualni pytannia humanitarnykh nauk [Primary school teacher training in the context of modern educational paradigms]. *Pedahohika*, 14, 265–269. URL: https://dspu.edu.ua/sites/youngsc/AQGS/2015_14/265. [in Ukrainian].
6. Kovalova, O. A. (2020). Analiz dosvidu Obiednanykh Arabskykh Emirativ z osvity obdarovanykh uchniv [Analysis of the Experience of the United Arab Emirates in Gifted Education]. *Osvita ta rozvytok obdarovanoi osobystosti*, 1 (76), 88–94. DOI: [https://doi.org/10.32405/2309-3935-2020-1\(76\)-88-94](https://doi.org/10.32405/2309-3935-2020-1(76)-88-94). [in Ukrainian].
8. Komenskij, Ja. A. (1982). Materinskaja shkola [Mother school]. *Izbrannye pedagogicheskie sochinenija*. T. 1. Moscow [in Russian].
9. Muzyka, O. L. (2017). Osobystisno-tsinnisna vzaiemodiia yak chynnyk rozvytku pedahohichnoi obdarovanosti [Personal-value interaction as a factor in the development of

pedagogical talent]. Aktualni problemy psykholohii. Psykholohiia obdarovanosti, 13 (6), 101–110. URL: <http://appspsychology.org.ua/data/jrn/v6/i13/3.pdf/> [in Ukrainian].

10. Nova ukrainska shkola: kontseptualni zasady reformuvannya serednoi shkoly (2016). [The new Ukrainian school: conceptual principles of secondary school reform]. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/novaukrainska-shkola-compressed.pdf>. [in Ukrainian].

11. Sukhomlynskyi, V. O. (1976). Dukhovnyi svit shkoliara [The spiritual world of the student]. *Vybrani tvory v 5-ty tomakh*. T.1. Kyiv: Vydavnytstvo «Radianska shkola», p. 209–402. [in Ukrainian].

12. Sukhomlynskyi, V. O. (1976). Lysty do syna [Letters to the son]. *Vybrani tvory v 5-ty tomakh*. T.3. Kyiv: Vydavnytstvo «Radianska shkola», p. 585–657. [in Ukrainian].

13. Shemuda, M. H. (2009). Profesiina pidhotovka vchytelia do roboty z obdarovanymy ditmy [Teacher training to work with gifted children]. URL: <https://sportpedagogy.org.ua/html/journal/2009-04/09smnwgp.pdf>. [in Ukrainian].

14. Croft, L. J. (2003). Teachers of the gifted: Gifted teachers. *Handbook of gifted education*. Eds. N. Colangelo, G. A. Davis. 3rd ed. Boston-New York-San Francisco. [in English].

15. Dyrda, B. (2013). Kompetencje nauczyciela w pracy z uczniami zdolnymi : wybrane wyniki badan empirycznych nad edukacyjnym wspieraniem rozwoju uczniow zdolnych. *Chowann*, 2, 245–263. [in Polishin].

16. Khalil, M., Accariya, Z. (2016) Identifying «Good» Teachers for Gifted Students. *Creative Education*. №7. S. 407-418. URL: <http://www.scirp.org/journal/ce> . [in English].

17. Specific Educational Measures to Promote all Forms of Giftedness at School in Europe Working: Document June 2006. URL: <file:///C:/Users/User/Downloads/EC3212332ENN.en.pdf>. [in English].

Матеріали надійшли до редакції 15.04.2022 р.